

378
524

P-У

1425/-

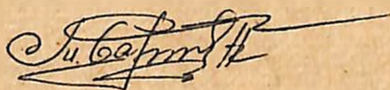
КИЇВСЬКИЙ ДЕРЕВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені М.П.Драгоманова

На правах рукопису

БАРАУТЯН Микола Миколайович

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ ПРОФЕСІЙНИХ АРТИСТИЧНИХ
УМІНЬ ЯК КОМПОНЕНТА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

ІЗ.00.01 – теорія та історія педагогіки

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата педагогічних наук

Київський педагогічний
інститут ім. О. М. Горького
БІБЛІОТЕКА

Київ - 1993

НБ НПУ
імені М.П. Драгоманова

100310711

Робота виконана в Київському державному педагогічному інституті ім.М.П.Драгоманова.

- Науковий керівник - доктор педагогічних наук,
професор А.Й.Капська
- Офіційні опоненти - доктор педагогічних наук,
професор В.І.Бондар
- кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Й.Й.Волошина
- Провідна установа - Криворізький державний педагогічний інститут

Захист відбудеться " 23 " червня 1993 року о 14.30 год. на засіданні спеціалізованої ради К ПЗ.01.02 у Київському державному педагогічному інституті ім.М.П.Драгоманова (252030, м.Київ-50, вул.Пирогова, 9).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Київського державного педагогічного інституту ім.М.П.Драгоманова

Автореферат розіслано " 19 " травня 1993 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

Мез -

Л.Г.Подольяк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Творче начало є основною рисою, яка визначає результативність усіх вчинків і дій людей в умовах безперервних змін реальної дійсності. Успішне вирішення складних завдань навчання і виховання підростаючого покоління великою мірою визначається професійною майстерністю учителя-вихователя. У зв'язку з цим мета виховання і освіти вищої школи пов'язується з формуванням особистості педагога, якому притаманні певні творчі якості, постійна готовність до інтенсивного розвитку творчого потенціалу в реалізації якого велику роль відіграє наявність сформованих професійно-педагогічних умінь, зокрема артистичних.

Удосконалення навчально-виховного процесу у вузі, розробка нових шляхів підвищення рівня професійно-творчих умінь майбутніх спеціалістів знаходить своє відображення у дослідженнях А.О.Абдуліної, Ю.А.Азарова, Ф.Н.Гоноболіна, Н.В.Кузької, В.А.Сластьоніна, Л.Ф.Спіріна, А.П.Щербакова та ін. Як показують результати дослідження, професійно-педагогічні уміння є овоєридним фундаментом для розвитку спеціальних здібностей і обдарованості вчителя. Це дає можливість стверджувати, що готовність студентів до використання у педагогічній діяльності артистичних умінь визначається мірою сформованості творчих якостей особистості, в основі яких-володіння голосом, логіка і мета мовлення, бачення (уява), взаємодія, пластика тіла і саморегуляція почуттів, тобто артистичні уміння.

Проблема формування у студентів артистичних умінь набуває особливого значення, що зумовлено інтеграцією освіти: школі потрібен учитель з творчим мисленням і творчими уміннями, здатний використовувати їх у взаємодії з іншими професій-

ними вміннями в інтересах розвитку особистості школяра.

Об'єктивно виправданим і зрозумілим є вивчення проблеми використання педагогічною наукою окремих компонентів театральної педагогіки, зокрема творчої спадщини К.С.Станіславського, яка знаходить своє відображення в психолого-педагогічних дослідженнях, у навчально-виховному процесі вищої педагогічної школи і має при цьому чітке спрямування на розвиток артистичних умінь у майбутніх спеціалістів загальноосвітньої школи.

Окремі аспекти творчого процесу, який є необхідним для осмислення артистичних умінь, досліджували психологи і педагоги (П.Я.Гальперін, Б.А.Гришин, Г.Є.Жураківський, Н.Ф.Талзіна, В.І.Загвязінський, Н.А.Зязюн, В.А.Кан-Калік, А.Й.Капська, Ю.Л.Львова, Н.Д.Нікандров, Л.І.Рувінський та ін.).

Узагальнення їх ідей дозволило визначити артистичні вміння як важливий компонент педагогічної діяльності, в якій проявляються особистісні якості (мовлення, бачення, ставлення тощо) на рівні емоційної взаємодії із слухачем. Крім того, розроблені концепції збагатили теорію і практику професійно-педагогічної підготовки студентів, створили умови для моделювання структури творчої діяльності майбутнього вчителя-вихователя.

Аналіз фактичного стану формування артистичних умінь в умовах педагогічної освіти націлює на необхідність докорінних змін у цьому напрямку, оскільки випускники педагогічних навчальних закладів у практичній діяльності нерідко виявляють "акторську" безпорадність і нездатність реалізувати сформовані артистичні вміння в реальних педагогічних умовах та вико-

ривистовувати їх як ефективний засіб педагогічного впливу на учнів.

Виходячи із характеру вимог, що ним ставляться суспільством до вчителя-вихователя, і аналізу якості його професійної підготовки, слід зазначити про наявність певних суперечностей, яких можна уникнути, формуючи якісно нові професійно-творчі риси, що є компонентами педагогічної майстерності. Це зокрема: суперечності між вимогами до вчителя-вихователя, що закладені в навчальних програмах і професіограмах, і творчими умінями сучасного випускника; між змістом навчання циклу педагогічних дисциплін, в якому формується загальнопедагогічні уміння, і видами практичної діяльності, де артистичні уміння формуються ще слабо; між виховним творчим потенціалом артистичних умінь і невмінням випускників педвузу виявляти його в своїй беробальній діяльності.

З урахуванням названих протиріч сформульовано тему дослідження і визначено його об'єкт - професійна підготовка вчителя-вихователя в системі вищої педагогічної освіти.

Предмет дослідження - змістовно-технологічний процес формування у студентів артистичних умінь в умовах педагогічної освіти.

Мета дослідження - теоретично обгрунтувати і експериментально апробувати педагогічні умови, що сприяють формуванню професійних артистичних умінь у майбутнього вчителя-вихователя.

Гіпотеза дослідження - ефективність формування артистичних умінь підвищиться, якщо будуть виявлені їх складові компоненти, визначені критерії та показники для їх діагности-

ки, апробовані ефективні методи їх корекції.

Для реалізації поставленої мети і перевірки гіпотези визначено такі завдання:

- 1) розкрити суть та функціональну структуру артистичних умінь і обґрунтувати їх роль у педагогічній діяльності;
- 2) визначити критерії оцінки та рівні сформованості артистичних умінь у студентів педвузу;
- 3) розробити і експериментально перевірити умови підвищення ефективності технології формування артистичних умінь;
- 4) розробити методичні рекомендації щодо формування у студентів артистичних умінь.

Методологічну та теоретичну основу дослідження склали: філософська трактовка творчої діяльності як способу самореалізації творчого начала особистості; концепції нового розуміння вищої освіти; теорії особистісно-діяльнісного підходу до формування спеціаліста.

Методика дослідження носила комплексний характер. Дослідження здійснювалося за допомогою теоретичних і емпіричних методів. Нами застосовувалося системний аналіз педагогічної, психологічної, філософської і театрознавчої літератури; проводився педагогічний експеримент (пошуковий, навчальний, контрольний); методи експертних оцінок, контент-аналіз сценаріїв і творчих виконавських розробок; анкетування і тестування респондентів. Якісний і кількісний аналіз одержаних результатів здійснювалося із застосуванням методів математичної статистики.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що розроблено структуру артистичних умінь (виконавсько-мовленнєві,

емоційно-образні, зовнішньо-виразні, комунікативні, саморегуляційні); виявлено взаємозв'язок артистичних умінь учителя-вихователя, які проявляються в професійній діяльності, з компонентами театральньо-педагогічної системи К.С.Станіславського; визначено критерії сформованості артистичних умінь, які включають в себе: а) техніку і логіку мовлення; б) емоційність вираження думки; в) виявлення і підпорядкування зовнішньо виразних засобів меті висловлювання; г) взаємодію з слухачем; д) саморегуляцію дій і почуттів та пластично-мімічну виразність, а також рівні артистичних умінь (високий, середній, низький).

Особистий внесок в науку складають:

- розробка методів діагностики сформованості у студентів артистичних умінь;

- обґрунтування змісту поетапного формування у студентів артистичних умінь у процесі професійної підготовки.

Теоретичне значення дослідження полягає у доповненні професіограми вчителя-вихователя професійно необхідними артистичними уміньми, які дасть можливість більш повно реалізувати творчий потенціал особистості педагога; у розробці технології формування артистичних умінь на основі адаптованої системи К.С.Станіславського; у визначенні педагогічних умов ефективності формування в студентів артистичних умінь, головними з яких є: 1) використання у навчально-виховному процесі окремих компонентів театральної педагогіки; 2) усвідомлення студентами необхідності оволодіння артистичними уміньми; 3) наявність цільових установок формування артистичних умінь; 4) органічне поєднання індивідуальних і групових форми навчан-

ня з диференційованим підходом до кожного студента; 5) вплив-чення студентів до безпосередньої творчої виконавської діяль-ності.

Практичне значення дисертації полягає у створенні мето-дики формування артистичних умінь в практиці професійної підготовки вчителів різних спеціальностей та розробці методич-них рекомендацій до курсів "Основи культури і техніки мовлен-ня", "Виразне читання"; програми для керівників шкільних театральних колективів (на факультеті додаткових професій).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується об-ґрунтованістю вихідних положень: застосуванням комплексної ме-тодики дослідження, адекватної його меті та завданням; поєд-нанням якісного і кількісного аналізу.

Апробація та впровадження результатів дисертаційного до-слідження здійснювалися протягом десяти років у Київському державному педагогічному інституті ім.М.П.Драгоманова. Основні положення і результати дослідження викладалися автором на науково-практичних конференціях, наукових і методичних семіна-рах (м.Київ 1989, 1990, 1991, 1992, 1993 рр.), на семінарах кафедри виховної роботи. Розроблені автором методичні рекомен-дації використовуються в навчально-виховному процесі Криво-різького державного педагогічного інституту.

На захист виносяться:

1. Обґрунтування необхідності формування у студентів пед-вузу артистичних умінь і розкриття суті артистичних умінь як компонента педагогічної майстерності.

2. Критерії, показники і можливі рівні сформованості ар-тистичних умінь, які дають можливість диференціювати процес

навчання і тим самим підвищити ефективність підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності.

3. Зміст технології формування артистичних умінь, що розроблена з урахуванням педагогічних умов та етапів їх формування.

4. Система диференційованих тренувальних вправ і завдань, спрямованих на формування індивідуальних якостей.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків, списку основної використаної літератури, додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет і мету дослідження, його завдання і гіпотезу, охарактеризовано методи та етапи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значущість роботи, сформульовано положення, що виносяться на захист.

У першому розділі - "Теоретичні і практичні передумови формування артистичних умінь у процесі професійної підготовки" - розглянуто характеристику професійної педагогічної майстерності та її компоненти - артистичні уміння, виявлено їх функціональну структуру, проаналізовано теоретико-методологічні основи процесу їх формування.

Відповідно до логіки дослідження проаналізовано суттєві характеристики педагогічної діяльності, педагогічної майстерності. Творче начало притаманне кожному компоненту педагогічної діяльності. Виховання і навчання не можна звести до автоматичних, алгоритмічно заданих дій. Це соціальне творення людини шляхом розкриття її творчих сил і здібностей. Новизна і нестандартність, вихід за рамки загальноприй-

ного є найбільш суттєві характеристики педагогічної майстерності, яка завжди є пошуком, пов'язаним з виявленням специфічних індивідуальних умінь - артистичних.

Виявлення артистичних умінь неможливе без усвідомлення індивідуальної особистості. Учитель-вихователь досягає високої ефективності у педагогічній дії, коли його цілеспрямований виховний вплив підсилюється артистичними вміннями. Артистичні вміння педагога відзначаються своєю багатогранністю, суб'єктивністю, чітко вираженою педагогічною спрямованістю.

Підготовка студентів педвузу до творчої діяльності невіддільна від самовдосконалення, саморозвитку, самопізнання. Системний аналіз філософської, психолого-педагогічної, театрознавчої літератури з проблем формування артистичних умінь особистості, психологічної готовності до застосування артистичних якостей у педагогічній практиці дозволяє розглядати сформованість артистичних умінь як якість особистості, яка забезпечує перехід від індивідуальної творчості у вузі до педагогічної взаємотворчості в умовах школи. Генезис поняття "артистичні вміння" пов'язано з розвитком поняття "артистична діяльність", "акторська діяльність", які визначаються нами як стійкий (результат психологічної підготовки чи психологічної мобілізації на даний період) психічний творчий стан, зумовлений потребою певного виду діяльності.

Функціональна структура готовності до практичного використання артистичних умінь включає в себе ціннісно-мотиваційні і операційно-діяльнісні компоненти, які забезпечують оптимальність дій студентів у певній "ролі" залежно від

змісту і характеру педагогічного процесу.

У поняття педагогічна майстерність і готовність до педагогічної діяльності ми включаємо готовність до використання випускниками педвузу артистичних умінь, оскільки це рухлива, нестійка якість професійної характеристики особистості, яка особливо яскраво проявляється і формується в процесі педагогічної творчості.

Розвиток у студентів специфічних творчих умінь передбачає формування різних якостей, які можна об'єднати в окремі блоки:

- виконавсько-мовленнєві (техніка мовлення, логіка мовлення та інтонаційна виразність);
- емоційно-образні (творче бачення, уява, фантазія; емоційна пам'ять);
- зовнішньо-виразні, тобто кінетичні (міміка, жести, пластика рухів);
- комунікативні (контакт з аудиторією і управління нею);
- саморегуляційні (створення емоційного настрою, творчої атмосфери, управління і контроль власним емоційно-вольовим станом).

Психолого-педагогічні дослідження, досвід роботи учителів-практиків дозволяють зробити висновок, що артистичні уміння становлять собою комплекс специфічних професійних умінь, які входять у структуру загальнопедагогічних умінь і відповідають вимогам професіограми учителя-вихователя. Учитель-вихователь з належно сформованими артистичними вміннями не ототожнюється нами з особистістю артиста. Артистичні уміння вчителя виступають засобом активізації його спільної твор-

чої діяльності з учнями і показником особистої професійної майстерності.

Для виявлення фактичного рівня володіння студентами артистичними вміннями було проведено констатуючий експеримент, у якому брали участь студенти філологічного, педагогічного факультетів Київського державного педагогічного інституту ім.М.П.Драгоманова та Криворізького державного педагогічного інституту. При цьому було встановлено об'єктивний рівень володіння студентами артистичними вміннями; виявлено умови ефективного використання теоретичних знань і практичних умінь за системою К.С.Станіславського у виконавській діяльності; визначено індивідуальний та мотиваційний аспекти діяльності студентів, спрямовані на оволодіння цими артистичними вміннями.

Для визначення рівня наявності артистичних умінь були розроблені критерії:

- артикуляційна виразність, володіння голосовим, дихальним мовленнєвим апаратом;
- наявність експресії при вираженні думок і почуттів (як результат розвиненої емоційної пам'яті, творчого мислення, бачення, фантазії і вміння "жити в запропонованих обставинах");
- володіння логікою висловлення думки, донесення підтексту;
- вміння встановити тісний взаємозв'язок з аудиторією, створити відповідну емоційну атмосферу і викликати співпереживання і співтворчість слухача;
- мотивоване і виграшне використання зовнішніх виразних засобів (міміки, жестів, дій) як вияв особистого ставлення

до висловленої думки;

- здійснення самоконтролю і регуляції своїх емоційно-вольових і фізичних дій в процесі виконавської діяльності.

Результати констатуючого експерименту показали, що у 15% студентів є порушення дикції, у 45,7% - уміння володіти фонаційним диханням на низькому рівні, у 63,6% респондентів відсутні навички логічної і емоційної подачі матеріалу і змінна встановлювати контакт з аудиторією.

Враховуючи, що модель передувє експерименту і передбачає таку його організацію, при якій мета дослідження знаходить свій конкретний вияв в оптимальній системі умов і факторів процесу як явища, яке вивчається, нами визначено структуру і етапи процесу формування артистичних умінь в умовах педагогічної освіти.

Виявивши у студентів вихідний рівень артистичних умінь, ми розробили зміст, технологію і умови навчання, в яких ці уміння формуються і при яких забезпечується їх розвиток.

Високий рівень - це рівень, при якому проявляються якості основних шести параметрів.

Середній рівень - це рівень, при якому студент володіє окремими елементами із шести параметрів, але не менше трьох-чотирьох.

Низький рівень - свідчить, що у студента слабо розвинені артистичні уміння і принаймі за чотирма показниками вони відсутні. Одним з передумов, що впливає на рівень сформованості артистичних умінь, є введення в педвузах спеціальних дисциплін - "Основи культури і техніки мовлення", "Виразне читання", "Основи педагогічної майстерності", "Педагогічна техніка", -

які потребують використання оптимальних форм організації навчальної діяльності. Для оволодіння концептуальними знаннями та елементами артистизму, прийомами їх застосування у виконавській діяльності необхідні спеціальні умови навчання студентів, де поряд з індивідуальною, груповою формами роботи, суттєву роль відіграє позанавчальна діяльність. Крім того, здійснюється творче переосмислення театральної педагогічної системи К.С.Станіславського.

У другому розділі - "Шляхи і умови формування у студентів професійних артистичних умінь" - представлено модель формування артистичних умінь, в якій розкривається мета, зміст, організація, педагогічні умови і методично-технологічне забезпечення навчально-виховного процесу з використанням адаптованої педагогічної системи К.С.Станіславського.

У цьому розділі розглядається експериментально перевірена система формування у студентів артистичних умінь в умовах педагогічної освіти.

Теоретичні положення і результати дослідження щодо особливостей педагогічної діяльності і впливу в її структурі артистичних умінь підтвердили гіпотезу, що рівень педагогічної майстерності учителя-вихователя перебуває в прямій залежності від володіння ним артистичними вміннями.

У процесі експериментальної роботи виявлено функціональну структуру компонентів артистичних умінь, здійснено відбір дидактичного матеріалу, розроблено методичку, зміст і форми навчання з урахуванням таких принципів:

- виявлення у студентів індивідуальних артистичних здібностей, як вихідних показників;

- збереження послідовності і поетапності у формуванні артистичних умінь;

- розвиток і застосування артистичних умінь у творчій практичній діяльності.

Щоб діагностувати сформованість у студентів артистичних умінь і готовність їх застосовувати, ми розробили серію педагогічних творчих завдань, вправ, кожна з яких актуалізувала той чи інший компонент блоку артистичних умінь.

Кількісні показники результатів діагностичного експерименту свідчать про те, що при традиційному навчанні артистичними вміннями на високому рівні володіють лише 20,2% студентів-випускників. Студенти контрольної групи часто не можуть творчо застосовувати навіть набуті ними артистичні вміння, а 26,7% студентів не здатні адекватно їх прояслити.

Наведені дані свідчать, що дефіцит артистичних умінь простежується на різних рівнях професійно-педагогічної діяльності постійно. Виявлені нами наявні у студентів від природи артистичні здібності без спеціальної підготовки і виконавської діяльності не формуються. При цьому результати наших досліджень дозволяють стверджувати, що в рамках вузівського навчання можлива рівнева сформованість у студентів артистичних умінь і готовність застосовувати їх у практичній діяльності.

З метою розвитку у студентів окремих елементів блоку артистичних умінь на першому етапі нами була розроблена і запропонована система творчих завдань і вправ на розвиток уваги і спостережливості, на виявлення творчого бачення, фантазії, емоційності, пластичності. Студентам, наприклад,

пропонувалося відтворити і описати реальні і уявні предмети, вчинки і дії людей в певних ситуаціях, відтворити і передати внутрішній стан, переживання, власне ставлення і позицію при цьому. Ця система завдань і творчих вправ, дозволяє розвивати і тренувати психофізичну техніку студентів, збуджувати і проявляти емоційно-вольові якості.

Для визначення показників динаміки процесу формування артистичних умінь широко використовувався метод спостереження та самоаналізу якостей, які формуються, експертні оцінки виявленні і застосування артистичних умінь студентами в реальній педагогічній і художньо-творчій діяльності. Під час контролю динаміки формування артистичних умінь використовувались реальні ситуації навчального процесу, а саме: робота на лабораторних, практичних заняттях, в період педагогічної практики, художньо-творчої діяльності, створенні сценаріїв. Ми виходили з того, що в таких ситуаціях особистісна і професійна креативність постає найбільш мотиваційно. У різних видах діяльності студенти виконували функції виконавця художніх творів, оповідача, рецензента, слухача, режисера-сценариста, де по-різному проявлялися артистичні уміння і мотивація до їх оволодіння була різною: на першому курсі 65,3% студентів свідомо прагнуть оволодіти артистичними уміннями, на другому курсі - 73,6%, на третьому - 81,2% і на четвертому курсі - 91,8% студентів.

У формуючому експерименті особливе місце мали такі методи роботи як моделювання навчально-виховного процесу (проведення фрагментів уроку, виховних заходів, гурткових занять, бесід, конкурсів тощо) та окремі види творчої діяльності сту-

дентів (інтерпретація художніх творів різних за жанрами; виконання етюдів; участь у ділових, сюжетних і рольових іграх). При цьому передбачалась активізація у студентів бачення, фантазії, творчого мислення, корегування особистого емоційного стану, вияву емоційно-образних засобів, взаємодії із слухачем та ін.

У результаті в 67,7% студентів експериментальної групи підвищився рівень сформованості артистичних умінь до високого, тоді як у студентів контрольної групи уміння такого рівня виявлено в 20%.

На третьому етапі формуючого експерименту (контрольно-му) передбачалось закріпити у студентів артистичні уміння в процесі виконавської діяльності: творча робота в гуртках, художньо-творчих колективах; участь в роботі "Театральної вітальні"; навчання на факультеті додаткових професій (відділення керівників театральних шкільних гуртків та художнього читання), керівництво дитячими творчими колективами.

Для перевірки достовірності показників підвищення рівня сформованості артистичних умінь і застосування їх у різних видах діяльності в експериментальних групах було проведено другий зріз, результати якого представлено в таблиці.

Сформованість можна вважати ефективною, якщо (критерій сформованості) $K \geq 2,7$. Процентне розподілення перевірялося на статистичну вірогідність за тестом Стьюдента. Критерій сформованості артистичних умінь за всіма показниками у студентів експериментальної групи значно вищий ($K_1 = 2,81$, $K_2 = 2,84$, $K_3 = 2,71$, $K_4 = 2,74$, $K_5 = 2,76$, $K_6 = 2,7$) від показників, виявлених у студентів контрольної групи ($K_1=2,5$;

Таблиця
Порівняльні показники сформованості артистичних
умінь у студентів контрольної і експериментальної
груп

Критерії артистичних умінь	К Е	Рівні			Не виявлено	К сформованості
		Високий	Середній	Низький		
		гр.	%	%		
1. Техніка мовлення	К	63	19	11	2	2,5
	Е	87	11	3	-	2,81
2. Логіка мовлення (під текст)	К	29	50	18	3	2,1
	Е	89	7	3	1	2,34
3. Емоційність (бачення, уява, фантазія)	К	13	37	47	3	1,5
	Е	81	12	6	1	2,71
4. Встановлення взаємодій такту	К	27	35	36	4	1,8
	Е	81	13	6	-	2,73
5. Емоційно-виразні засоби (міміка, жести, пластика)	К	14	36	44	6	1,4
	Е	85	17	3	-	2,76
6. Саморегуляція почуттів і дій	К	11	23	53	8	1,2
	Е	79	14	6	1	2,7

$K_2 = 2,1$; $K_3 = 1,5$; $K_4 = 1,8$; $K_5 = 1,4$; $K_6 = 1,2$). Середній показник критерію сформованості артистичних умінь у студентів ЕГ становить $K_0 = 2,76$, у студентів КГ становить $K_0 = 1,75$. Це свідчить про оптимальність запропонованої методики формування артистичних умінь в умовах педагогічної освіти.

Одержані матеріали дозволили виділити такі оптимальні педагогічні умови формування артистичних умінь:

- використання в навчально-виховному процесі адаптованої системи К.С.Станіславського;
- усвідомлення студентами необхідності оволодіння артистичними вміннями в системі їх професійної підготовки;
- органічне поєднання індивідуальних і групових форм навчання з диференційованим підходом щодо визначення і відбору завдань для кожного студента;
- вплив особистості педагога і наявність стимулюючих факторів для успішного розвитку і формування у студентів артистичних умінь (включення студентів в безпосередню творчу виконавську діяльність);
- змістовно-технологічне забезпечення навчально-виховного процесу формування артистичних умінь.

Загальні висновки проведеного дослідження формулюється у таких положеннях.

Дослідно-експериментальна робота підтвердила первинну гіпотезу про те, що рівень педагогічної майстерності визначається в певній мірі сформованістю артистичних умінь і їх функціонуванням в професійній діяльності.

Артистичні вміння мають багатомірну характеристику, що включає систему мотивів, природних здібностей, профільних умінь і навичок і сприяють удосконаленню педагогічної майстерності. Особливе значення в їх формуванні набуває мотиваційно-ціннісне ставлення до артистичних умінь, у структурі яких чільне місце належить педагогічній установці.

Формування артистичних умінь у майбутнього вчителя-вихователя необхідно розглядати як процес, спрямований на

розвиток особистості в цілому, а також на формування загальнопрофесійних умінь, що сприяє самопізнанню, саморозвитку, самовдосконаленню з включенням у художньо-творчу діяльність.

Навчальна робота по формуванню артистичних умінь будується як продуктивна діяльність, спрямована на розвиток індивідуальних здібностей особистості, які при певній педагогічній установці "спрацьовують" на розв'язання педагогічних завдань.

У процесі дослідження була апробована методика формування у студентів професійних артистичних умінь, основними принципами якої є цілеспрямованість, поетапність і послідовність. При цьому активно використовувалися такі методи: створення педагогічних ситуацій, скетчні і рольові ігри, творчі завдання, етюди, вправи-тренінги та ін., які дозволяють студентові оволодівати комплексом загальнопедагогічних і артистичних умінь, а також опанувати методику формування цих умінь.

Найбільш сприятливою формою при застосуванні цих методів є індивідуальна, яка дозволяє здійснювати диференційований підхід до кожного студента, враховуючи його здібності, можливості, і прогнозувати динаміку професійного росту.

Показниками сформованості у студентів артистичних умінь виступають: здатність володіти технікою і логікою мовлення; готовність використовувати емоційно-виразні засоби впливу на основі розвиненої уяви, творчого бачення, фантазії; уміння встановлювати взаємодія з аудиторією, що створює процес співтворчості і співпереживання; здійснення саморегуляції емоційно-вольового стану.

В умовах професійної підготовки студентів існує реальна можливість використання театрално-педагогічної системи

К.С.Станіславського з метою формування спеціальних артистичних умінь і навичок, їх творчого використання в педагогічній діяльності. При такому підході майбутній учитель-вихователь виступає не лише як об'єкт навчання, а й як суб'єкт, який свідомо організовує свою діяльність і розвиває в собі творчі здібності.

У той же час дослідженням визначилося ряд питань, які потребують подальшого поглибленого теоретичного дослідження і експериментальної перевірки. Це зокрема розробка методів виконавської підготовки студентів різних спеціальностей; виявлення взаємовпливу артистичних і організаторських умінь; розробка на стику різних дисциплін програм розвитку артистичних умінь та ін.

Основні результати дослідження висвітлені в таких публікаціях автора:

1. Основи культури мовлення// Методичні рекомендації слухачам заочних підготовчих курсів. - Науково-педагогічне об'єднання "Перспектива". - К., 1991. - 24 с.

2. Емоційно-виразні засоби мови// Методичні рекомендації слухачам підготовчих заочних курсів. - Науково-педагогічне об'єднання "Перспектива". - К., 1991. - 84 с.

3. Культура усного і писемного мовлення// Методичні рекомендації слухачам заочних педагогічних курсів. - Науково-педагогічне об'єднання "Перспектива". - К., 1991. - 60 с.

4. Формування у студентів артистичних умінь в процесі їх професійної підготовки: Тези доп. міжвуз. наук.конференції. - К.: КДПІ ім.Горького, 1990. - С.74-75.

5. Формування національної самосвідомості студентів під

час підготовки їх до виховної роботи: Тези доп. міжвуз.наук. конференції, грудень 1992 р. - К.: КДПІ ім.М.П.Драгоманова, С.21-22. .

6. Педагогічне стимулювання формування у студентів артистичних умінь в навчально-виховному процесі: Тези доп. наук.конф.інституту.- К.: КДПІ ім.Горького, 1991. - 3 с.

7. Методика роботи шкільного театрального гуртка//Методичні рекомендації. - К.: КДПІ ім.М.П.Драгоманова, 1993. - С.71-83.

8. Педагогічні умови формування у студентів професійних артистичних умінь: Тези доп. звіт-наук. конф. - К.: КДПІ ім.М.П.Драгоманова, 1993. - 2 с.

Підписано до друку 12.05.1993р.Об.1,О.формат 60x84 1/16.
Друк офсетний. Тир.100.Зам.160.Везплатно.

ЛОД КДПІ ім. Драгоманова, Київ, Пирогова, 9.